

ЧОРНА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

*здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Сєвєродонецьк*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті аналізується розроблена стратегія комплексної програми соціально-психологічного супроводу процесу формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору, яка спрямована на розвиток музичного світогляду, музичної компетентності, емоційної чутливості, поважливого ставлення до музичності, музичної поінформованості, здатності інтерпретувати та адаптувати музикознавчу інформацію для різноцільової аудиторії, вміння оцінювати рівень власної музичної культури. Показано, що впровадження технології процесу формування музичної культури майбутніх вчителів має здійснюватися в умовах їх професійної підготовки як цілісна системна єдність діагностичної, цільової, змістовної й процесуальної складових цього процесу. Показано, що стратегія комплексної програми соціально-психологічного супроводу процесу формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору сприяє результативності зазначеного процесу.

Ключові слова: *музична культура, майбутні вчителі, національний фольклор, соціально-психологічні особливості формування музичної культури.*

Постановка проблеми

Теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми формування музичної культури особистості в науковій літературі показав, що музична культура – системне динамічне особистісне утворення, яке розкривається у цілісності його структурних компонентів, як-то: комунікативна компетентність, музична майстерність та знання (зокрема у галузі національного фольклору) й визначається ціннісним ставленням до професійної діяльності, соціальною зрілістю особистості в цілому. Музична культура майбутнього вчителя є інтегративною професійно-особистісною властивістю, яка взаємопов'язана з розвитком емпатії, толерантності, музично-творчих здібностей, сформованістю умінь, навичок й ціннісного ставлення до спадщини національного фольклору, що сприяє результативності навчального процесу в умовах сучасної вищої школи.

Процес розвитку музичної культури є поетапним й пов'язаний зі створенням соціально-психологічних умов, а саме: сформованістю

комунікативних умінь та спільної взаємодії, емоційної відгукуваності і толерантного ставлення до учасників музичної діяльності, та опосередковується соціально-психологічними чинниками, які сприяють реалізації зазначеного процесу. Особливості процесу розвитку музичної культури майбутніх вчителів пов'язані зі специфікою сформованості соціально-психологічних властивостей особистості та її спрямованістю до саморозвитку й ціннісного ставлення до майбутньої професії. Наголосимо, що провідними соціально-психологічними складовими музичної культури майбутніх вчителів є ціннісне ставлення до національної культури, соціальна зрілість, здатність до саморозвитку, емпатійність, толерантність особистості. На нашу думку, провідним чинником, який опосередковує формування музичної культури майбутніх вчителів, є фольклорна діяльність, спадщина національного фольклору.

Об'єкт дослідження – процес формування музичної культури особистості.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору.

Мета дослідження – дослідити соціально-психологічні особливості формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору.

Стан розроблення проблеми

Теоретико-методологічним підґрунтям для проведення дослідження, спрямованого на формування музичної культури й розвиток комунікативних навичок студентів в умовах фасилітації стали концепція особистісної зміни П. Лушина, теорія особистісно-орієнтованого виховання (І. Бех, Л. Варзацька, В. Ляудис, К. Роджерс, Дж. Фрейберг), ідеї гуманізації навчання (Г. Балл, С. Максименко, А. Чебикін), теоретичні положення діалогічного суб'єкт-суб'єктного спілкування (О. Бодальов, С. Братченко, І. Васильєва, М. Боришевський, Г Ковальов, Б. Ломов, М. Савчин, І. Слободянюк та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження

Ґрунтуючись на результатах попереднього дослідження[10] особливостей розвитку музичної культури у майбутніх вчителів, ми визначили стратегію Комплексної програми формування музичної культури у майбутніх вчителів. Розроблена нами стратегія відповідає трьом основним взаємопов'язаним та взаємозумовленим компонентам структури музичної культури: психотехнічному, експресивному та інтерактивному.

Взаємопов'язані в реальному процесі формування музичної культури у майбутніх вчителів мають, за законами діалектики, і взаємозалежний розвиток. Відтак, кореляційний аналіз виявив, що показник формування музичної культури у майбутніх вчителів засобами народного фольклору значуще пов'язаний з такими

характеристиками, як емпатійність та толерантність. Менш тісні зв'язки простежуються між особистісними властивостями, самоконтролем і агресивністю. Результати психологічного аналізу музичної культури у майбутніх вчителів засвідчили, що на найбільш низькому рівні у більшості майбутніх вчителів перебуває комунікативна компетентність.

Все це дало нам підстави приділяти особливу увагу у процесі розвивальної роботи саме розвитку комунікативної компетентності як необхідної складової музичної культури у майбутніх вчителів й для побудови конструктивних міжособистісних стосунків у освітньому процесі. Окрім того, розроблена нами Комплексна програма формування музичної культури у майбутніх вчителів була спрямована і на подолання комунікативної некомпетентності, оскільки, не лише утруднює спілкування, а й призводить до зниження самооцінки, замкнутості, труднощів щодо самореалізації у професійному розвитку особистості.

Зазначимо, що інтерес до вивчення особливостей формування музичної культури у майбутніх вчителів зумовлений рядом обставин. Дослідження у галузі соціальної психології доводять, що народний фольклор є особливо вагомим чинником розвитку музичності, музичної поінформованості, ціннісного ставлення до власної культури, а також соціалізації та виховання, тобто до особистісного і комунікативного розвитку, що відбувається в процесі освітнього процесу. Разом з тим, специфіка розвитку комунікативних навичок майбутніх вчителів у нетрадиційних умовах навчання залишається невизначеною.

Дослідження А. Мудрик (1974) та А. Ценципер (1967) свідчать, що процес набуття індивідуального досвіду спілкування найбільш динамічно відбувається саме у майбутніх вчителів [7].

До недавнього часу освітня програма переважно була спрямована на формування та розвиток у студентів майбутніх вчителів умінь і навичок, пов'язаних з їх пізнавальним розвитком, а не особистісним, тобто соціальним, а відтак – комунікативним розвитком. Аналіз навчальної практики показав, що принаймні три причини дотепер гальмують формування і розвиток музичної культури. Передусім, це майже повсюдна відсутність організаційних умов для повноцінної комфортної фольклорної діяльності майбутніх вчителів, а також для встановлення діалогічної взаємодії в системі „викладач – студенти”. По-друге, зазвичай майбутній вчитель не володіє оптимальною для музичної культури фольклорної практики й відповідних психологічних знань або не вміє ними оперувати в міжособистісній взаємодії. Крім того, в розвитку музичності, що є невід'ємною складовою музичної культури, головна увага приділяється народному фольклору. І, врешті-решт, попри зростлу можливість одержання інформації і, як наслідок, високу поінформованість сучасних

майбутніх вчителів, вони нерідко характеризуються недостатнім духовним розвитком, прагматизмом, невмінням управляти своїми емоціями, свідомо сприймати і адекватно оцінювати дійсність [1].

Нарешті, на нашу думку, основна причина виникнення труднощів, з якими доводиться стикатися майбутнім вчителям, криється у протиріччі між академічним освітнім процесом та освітнім процесом у школі. Школа пропонує дітям такі знання та навички, які вони не завжди можуть застосувати у своєму повсякденному житті і які їм знадобляться лише у майбутньому. Тобто, те, що їм пропонує школа, є на даному етапі навчання неактуальним. В той же час, життя випереджає школу у плані оволодіння дітьми такими якостями і навичками, які не входять до шкільної програми, але є надто актуальними для їх розвитку. Отже, майбутнім вчителям варто враховувати таку специфіку й пропонувати майбутнім учням дійсно ефективні засоби задля розвитку їх музичної культури.

Таким чином, вчитель переслідує цілі шкільні, які не співпадають з цілями учнів. Позиція, коли вчитель враховує особистісні інтереси учнів, для нашої школи є нетрадиційною. Та ми вважаємо, що саме зацікавленість в особистісному зростанні підлітків сприятиме розвиткові необхідних нам навичок.

У результаті дослідження визначено соціально-психологічні умови оптимального спілкування і уникнення традиційного, формального підходу в навчанні та навчальному спілкуванні. При побудові нашої Комплексної програми формування музичної культури майбутніх вчителів ми виходили з наступних положень. Однією з головних соціально-психологічних умов оптимізації спілкування є гуманістичний діалогічний тип спілкування, який передбачає глибоку повагу до особистості, переконаність в її творчих можливостях. При цьому вихователь має бути різнобічно розвиненою особистістю, котра здатна забезпечити вимогливе ставлення і взаємну повагу учасників процесу спілкування, має сформовану музичну культуру [1].

Основою такого спілкування мають бути суб'єкт-суб'єктні відносини за яких, на думку О. Бодальова, відбувається "прийняття іншого учасника як особистості, домінує не позиція "над", а позиція рівного", виникає діалог, а отже, і найбільша сприйнятливість та відкритість до впливів одного учасника спілкування на іншого [9]. Отже, діалогічна комунікативна стратегія, як складова музичної культури не тільки веде до психологічно рівноправного співробітництва між суб'єктами освітнього процесу, а й сприяє досягненню міжособистісного психологічного контакту, що є досить важливим в професійній самореалізації майбутніх вчителів.

Традиційна суб'єкт-об'єктна взаємодія між суб'єктами освітнього процесу забезпечує здебільшого діяльнісні контакти в умовах освітнього спілкування. Тоді як спеціальні дослідження О. Бодальова

[8] доводять, що міжособистісний контакт, окрім діяльнійшої взаємодії, призводить до найбільшій сприйнятливості щодо психологічних впливів, створює психологічне підґрунтя для позитивних змін у мотиваційній, моральній, емоційній і, зрештою, поведінковій сферах особистості усіх учасників спілкування.

Розроблена нами тренінгова програма була спрямована на створення особливої психологічної атмосфери, яка сприятиме прояву особистої активності майбутніх вчителів, налагодженню емоційного зв'язку між усіма учасниками процесу, що, в свою чергу, породжує єдність думок і дій. Такий процес, на нашу думку, стає можливим у разі застосування засобів народного фольклору, фольклорної діяльності.

Згідно фольклорної діяльності, особистість або група особистостей розглядається як відкрита система, що здатна самоорганізовуватися, і яка сама зацікавлена в тому, щоб включати в себе розвивальні процеси й елементи з метою подальшого розвитку.

У даному контексті як джерело дестабілізації по відношенню до відкритої, здатної до самоорганізації системи, може виступати вчитель, зацікавлений в особистісному й культурному розвитку учнів. Відправною точкою розвитку в цьому випадку може стати створення проблемних освітніх ситуацій. Використовуваний в таких умовах спосіб соціально-психологічного впливу повинен включати не тільки традиційно позитивні диспозиції (абсолютне позитивне прийняття), але і негативні диспозиції, пов'язані з необхідністю створення ситуацій невизначеності. Таким способом соціально-психологічного впливу є фольклорна діяльність [4].

Фасилітатору необхідно не лише уміло використовувати ситуації невизначеності, а й самому їх створювати. До ситуацій невизначеності відносимо наступні ситуації: якими ми не можемо управляти традиційним способом; в яких ми можемо відчувати себе безпорадними через брак інформації або її суперечності; з якими раніше не стикалися; у яких всі наші перевірені та випробувані методи не спрацьовують; ситуації вибору, де всі можливі варіанти вибору здаються однаково невизначеними і незрозумілими [6].

Останнім часом процес формування музичної культури майбутніх вчителів все частіше розглядається як "екологічно витримана форма особистісної зміни в освітньому процесі" [5]. Основу "екопсихологічної матриці людської свідомості" складають турботливі, дружні, індіферентні форми відносин. Фольклорна діяльність передбачає створення проблемних ситуацій, які розгортають безмежжя народної музики й потім перевизначаються в особистісно-значиме ціннісне ставлення до народного фольклору.

Основним завданням фольклорної діяльності вчителя, має бути збереження або реконструювання певного ритму конструктивної активності майбутніх вчителів шляхом проєкції на музичний контекст

значимих для соціально-психологічних важливих проблемних переживань, а також їх колективного обговорення, але з метою перетворення їх у зону можливостей для особистісного зростання та розвитку й формування музичної культури в цілому [5].

З огляду на вищесказане, ми зробили спробу представити нашу Комплексну програму формування музичної культури у майбутніх вчителів засобами народного фольклору у вигляді послідовності стадій, узявши за основу логіку розвитку відкритої, здатної до самоорганізації системи, в умовах педагогічної фасилітації [2; 3; 4; 5].

1. Стадія директивної активізації комунікативних процесів.

На початковому етапі процес формування музичної культури й комунікативних навичок носить директивний характер. Тренер-фасилітатор спонукає студентів до ознайомлення з заздалегідь заготовленим учбовим матеріалом проблемного змісту. При цьому вводяться правила демократичної дискусії, обговорюються критерії групового оцінювання. “Паростки” позитивного ставлення учасників групи один до одного задаються не лише правилами демократичної дискусії, а й сприйнятливим відношенням тренера-фасилітатора до позицій і особистості кожного члена групи. Разом з тим, співпраця з боку студентів є очевидною, оскільки, вони намагаються проникнути у зміст інструкцій і завдань учителя. На даному етапі студенти виявляють мінімум зацікавленості і тому фасилітатор має “спровокувати” більш активну участь групи. Перший етап має характер проблематизації освітнього простору навчальної діяльності студентів і відповідає вибору фасилітатором елементу, здатного даний простір дестабілізувати. В умовах екологічної фасилітації таким дестабілюючим елементом у нашому дисертаційному дослідженні виступає недирективна ситуація невизначеності. Як показує практика, найбільш фруструючий ефект викликає надання навчальній групі можливості свободи вибору в навчанні й опануванні фольклорної діяльності [11]. Проте, на відміну від класичної фасилітації, в умовах якої фасилітатор прагне попередити фруструючі явища, в разі екологічної фасилітації дані явища виступають відправною точкою розвитку. Моделювання ситуації множинного вибору ставить під загрозу звичні установки студентів щодо освітнього процесу і зумовлює настання наступної стадії.

2. Стадія протистояння.

Фасилітаційна тактика другого етапу займає двояку позицію. Залишаючись учителем, фасилітатор продовжує вести групу за собою і, в той же час, він усіляко сприяє тому, щоб студенти самі визначались у своїх пріоритетах і способах дій. Учитель має відстоювати власну позицію і, разом з тим, бути прийнятним та уважним до позицій кожного члена групи, задля збереження комфортної атмосфери. В результаті втрати стійкості колишніх уявлень про навчальну взаємодію, студенти проявляють ознаки опору. З одного боку, їм

складно погодитися з тим, що відповідальність за навчальний процес більше не є прерогативою тільки вчителя, з іншого боку – вони не схильні повертатися до традиційного способу взаємодії. Такий процес може набути форми байдужості і формального вибору діяльності. Наприклад, студенти можуть просити фасилітатора зробити вибір за них, висловлювати бажання скоріше виконати завдання й перейти до наступного, не затримуючись на осмисленні його цілей. Іншими словами, студенти демонструють “відхід” від діяльності (небажання брати на себе відповідальність). Дана тенденція супроводжується, наростаючим роздратуванням і відчуттям втрати сенсу діяльності. Актуалізуються проблеми, як особистісного, так і освітнього характеру, що раніше перебували в латентному стані.

3. Стадія конструктивного вирішення конфліктів.

Завданням фасилітатора є інтеграція антагоністичних позицій і допомога в конструюванні загального комунікативного простору з метою подолання колишніх суперечностей. Позиція учителя має бути відкритою та гнучкою. Йому належить осмислити позиції конфліктуючих сторін та зробити їх доступними для групового обговорення. На даному етапі головним є надання студентам допомоги у формулюванні власних позицій; уміти викладати свої думки ясно і влучно; аргументовано захищати свою точку зору; будувати свої повідомлення послідовно та логічно; задавати точні запитання з метою отримання необхідної інформації; правильно відповідати на запитання; давати влучні і короткі вказівки; резюмувати повідомлення; адекватно передавати чужу точку зору; уважно слухати розмову; вживати слова, вимову, граматику і невербальні знаки відповідно до ситуації; уміло користуватися голосом; виділяти основні ідеї у повідомленнях; знаходити сенс у найабсурдніших ідеях інших; сприймати розумну критику; поважати інших та їх права. На цій стадії учасники групи проймаються атмосферою єднання. Від того наскільки вони переймаються тим, як проблему розуміють інші, у них виникає відчуття єдності думок і дій.

4. Стадія гармонізації.

Учитель-фасилітатор знімає з себе відповідальність за груповий процес і стає рівним учасником групи. Критерієм настання даного етапу є зміна самоорганізації по відношенню до освітнього процесу, а саме: часткове або повне перебирання на себе функцій фасилітатора окремими членами групи, ухвалення групових рішень, готовність студентів прийняти на себе відповідальність за зміст навчання. На стадії гармонізації кожен із членів групи визначив власну позицію і зміг зрозуміти і прийняти позиції інших, визначивши їх місце у загальному для всіх обговорюванні проблеми. Учасники відчувають емоційний зв'язок, почуття єдності. Результатом групової роботи на даному етапі можуть стати індивідуальні відкриття.

5. Стадія розширення меж комунікативного простору.

Критерієм настання даного етапу є той факт, що група більше не потребує допомоги фасилітатора, навпаки, будь-які спроби прямого управління процесом з його боку є приреченими. На даному етапі члени групи повністю беруть на себе відповідальність за управління навчальним процесом. Навчальний процес відбувається на емоційному рівні у рамках демократичного діалогу.

6. Стадія переходу на новий рівень формування музичної культури й розвитку комунікативних навичок.

Остання стадія завершення групового процесу характеризується появою ознак нової конфронтації. Це призводить, з боку учителя-фасилітатора, до зміни позиції на більш директивну, а з боку учасників, до переходу групи на новий виток розвитку і комунікативного пошуку. У разі неспроможності фасилітатора подолати нову конфронтацію та зробити групу більш мотивованою, вона розпадається. Характерною ознакою даної стадії є виникнення байдужості. Вона виражається такими проявами з боку студентів, які можна охарактеризувати як прагнення до реконструкції, "саморуїнування". Наприклад, це може виражатися в небажанні продовжувати роботу, або в вимогах до фасилітатора взяти управління процесом на себе. Дані ознаки свідчать про настання комунікативного вакууму. Проте в даному випадку джерелом дестабілізації виступає не фасилітатор, а сама навчальна група, що принципово відрізняє дану стадію від першої.

Таким чином, дана стадія відповідає відносному завершенню процесу формування музичної культури й розвитку комунікативних навичок і, одночасно, початку формування нових комунікативних навичок, їх реалізації в подальшій міжособистісній взаємодії. Учасники можуть створювати нові групи, об'єднуючись з іншими за межами групи і продовжити обговорення вже на новому рівні.

Зазначимо, що представлена послідовність стадій групової динаміки не обов'язково зберігається на кожному занятті. На початку співпраці одна стадія може займати від одного до двох занять, при подальшій співпраці група може проходити всі стадії за одне заняття.

Порівняно з розглянутими нами раніше аспектами формування музичної культури й розвитку комунікативних навичок майбутніх вчителів, зазначена Комплексна програма має ряд переваг. Переживання групою ситуацій невизначеності акумулює процеси творчого пошуку. Умови демократичної дискусії в рамках заняття передбачають створення ситуацій невизначеності, коли старі способи вирішення проблеми не спрацьовують і визначають необхідність пошуку нових способів, що виходять за рамки власного обмеження розуміння предмету. Учасники розуміють, що неможливо усім поділяти одну і ту ж думку, і що співпраця є можливою і за умови прийняття абсолютно протилежних суджень та інтересів, а це, в свою чергу, призводить до формування толерантного відношення студентів

один до одного. Переживання таких ситуацій формує навичку «толерантності до ситуацій невизначеності» і надає поштовх появі творчості.

Таким чином, розроблена нами Комплексна програма має наступні основні характеристики [2; 3; 4; 5]:

1. Формування музичної культури майбутніх вчителів й розвиток комунікативних навичок засобами народного фольклору носить форму психолого-педагогічної зміни. Суттю її є активне конструювання або незворотний, малопередбачуваний, нелінійний перехід до нової ідентичності.

2. Дана Комплексна програма дозволяє сформувати музичну культуру й зробити розвиток комунікативних навичок студентів одним із моментів освітнього процесу.

3. Засобом формування музичної культури й розвитку комунікативних навичок студентів в Комплексній програмі є народний фольклор й фольклорна діяльність. Даний засіб впливу дозволяє свідомо використовувати і організовувати ситуації невизначеності з метою активізації освітньої діяльності майбутніх вчителів.

4. Об'єктом фасилітаційного впливу слугують музична культура й комунікативні навички студентів. Результатом даного процесу є сформована музична культура й акумуляція комунікативності групи в цілому і розвиток комунікативних складових особистості зокрема.

5. В Комплексній програмі тренер-фасилітатор виступає носієм музичної культури й комунікативних навичок і сприймається студентами як своєрідна модель чи еталон. Його взаємодія зі студентами відрізняється від традиційної демократичним способом управління освітнім процесом процесом. Саме в цьому полягає один із аспектів новизни обраного нами підходу.

Висновки

Розроблено стратегію комплексної програми соціально-психологічного супроводу процесу формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору, спрямовану на розвиток музичного світогляду, музичної компетентності, емоційної чутливості, поважливого ставлення до музичності, музичної поінформованості, здатності інтерпретувати та адаптувати музикознавчу інформацію для різноцільової аудиторії, вміння оцінювати рівень власної музичної культури. Виходячи зі структурних складових технології процесу формування музичної культури майбутніх вчителів виокремлено такі його етапи: мотиваційний, змістовний, рефлексивний. Показано, що впровадження технології процесу формування музичної культури майбутніх вчителів має здійснюватися в умовах їх професійної підготовки як цілісна системна єдність діагностичної, цільової, змістовної й процесуальної складових

цього процесу. Показано, що стратегія комплексної програма соціально-психологічного супроводу процесу формування музичної культури майбутніх вчителів засобами національного фольклору сприяє результативності зазначеного процесу.

Перспективи подальшого дослідження проблеми у науковому і практичному аспектах представляє напрямок, пов'язаний з вивченням негативних проявів та наслідків низького рівню сформованості музичної культури особистості. Перспективним вважаємо також дослідження специфіки формування музичної культури особистості у віковому та гендерному вимірах.

Список використаної літератури:

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: досвід, перспективи і тенденції розвитку Л.Е. Орбан-Лембрик // Збірник наук. праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 3-15.
2. Сабо А.Ю. До проблеми методології мистецтва // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – №11 (35). – С. 62-66.
3. Сабо А.Ю. Музикальність як прояв спадковості та виховання / Психологічні проблеми збереження репродуктивного здоров'я: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (1-2 грудня 2005р.) – К.: Міленіум, 2005. – С. 346-347.
4. Савенкова Л.О. Комунікативні процеси у навчанні. (Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь): Навч. посібник / Л.О.Савенкова. – К. : КДЕУ, 1996. – 120 с.
5. Савенкова Л.О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування: Монографія / Л.О.Савенкова. – К. : КДЕУ, 1997. – 128 с.
6. Савчин М.В. Вікова психологія: Навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с.
7. Тоба М.В. Психологічні особливості діалогового спілкування в педагогічній діяльності / М.В. Тоба // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 1998. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 47-55.
8. Турбан В. В. Ірраціональні основи етичного у філософії та психології / В. В. Турбан // Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля. – 2014. – № 3(35). – С.313-319.
9. Чорна Н.В. Роль національного фольклору у формуванні музичної культури майбутніх вчителів / Н.В. Чорна // Матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. «Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність», 11-13 верес. 2015 р., м. Мелітополь / за заг. ред. М.М. Радевої. – Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2015. – С. 137 – 139.
10. Шульдик Н. Гендерні особливості спілкування підлітків / Н. Шульдик // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць ін-ту психол. ім. Г.С. Костюка АПН України ; за ред. С.Д. Максименка. – т.VII, вип. 7. – К. : 2005. – 400 с.
11. Andress V. Toward an Integrated Development Theory For Early Childhood Education.// Council for Research in Music Education: Bulletin. – 1986. – № 86. – P. 10-17.

References:

1. Orban-Lembrick LE Social psychology: experience, perspectives and trends of development Orban-Lembrick // Collection of Sciences. works: philosophy, sociology, psychology. - Ivano-Frankivsk: Play, 2000. - Iss. 4. - Part 1. - P. 3-15.
2. Sabo A.Yu. On the Problem of Methodology of Art // Scientific Journal of NPU Drahomanov. Series # 12. Psychological Sciences: Coll. scientific works. - K.: NPU named after M.P. Drahomanov, 2006. - №11 (35). - P. 62-66.
3. Sabo A.Yu. Musicality as a Manifestation of Heredity and Education / Psychological Problems of Preserving Reproductive Health: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (December 1-2, 2005) - K.: Millennium, 2005. - P. 346-347.
4. Savenkova LO Communicative processes in learning. (Elements of theory and practice of forming communicative skills): Educ. manual / LO Savenkova. - K.: KDEU, 1996. - 120 p.
5. Savenkova LO Theoretical and methodological bases of preparation of future teachers for professional communication: Monograph / LA Savenkova. - K.: KDEU, 1997. - 128 p.
6. Savchin MV Age Psychology: Educ. tool. / M.V. Savchin, L.P. Vasilenko. - K.: Akademvidav, 2005. - 360 p.
7. Toba MV Psychological peculiarities of dialogue communication in pedagogical activity / M.V. Toba // Collection of scientific works: philosophy, sociology, psychology. - Ivano-Frankivsk, 1998. - Issue. 2. - Part 2. - P. 47-55.
8. VV Turban Irrational bases of ethics in philosophy and psychology / VV Turban // Theoretical and applied problems of psychology. Proceedings of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. - Lugansk: View of SNU them. V. Dalia. - 2014. - № 3 (35). - P.313-319.
9. Black N.V. The role of national folklore in shaping the musical culture of future teachers / NV Black // Materials X International. Research Practice Conf. "Institutional Transformations in Society: World Experience and Ukrainian Reality," September 11-13. 2015, Melitopol / for the total. ed. M.M. Radeva. - Melitopol: Color Print LLC, 2015. - P. 137 - 139.
10. Shuldik N. Gender peculiarities of adolescent communication / N. Shkuldik // Problems of general and pedagogical psychology. Collection of scientific works in-t psych. them. G.S. Kostyuk APS of Ukraine; in a row. S.D. Maximenko. - Vol. VII, no. 7. - K.: 2005. - 400 p.
11. Andress B. Toward an Integrated Development Theory For Early Childhood Education.// Council for Research in Music Education: Bulletin. – 1986. – № 86. – P. 10-17.

Чорная Н.В.

Социально-психологические особенности формирования музыкальной культуры будущих учителей способами национального фольклора

В статье анализируется разработанная стратегия комплексной программы социально-психологического сопровождения процесса формирования музыкальной культуры будущих учителей способами национального фольклора, которая направлена на развитие музыкального мировоззрения, музыкальной компетентности, эмоциональной чувствительности, уважительного отношения к музыкальности, музыкальной осведомленности, способности интерпретировать и адаптировать музыковедческую информацию для разноцелевой аудитории,

умение оценивать уровень собственной музыкальной культуры. Показано, что внедрение технологии процесса формирования музыкальной культуры у будущих учителей должно осуществляться в условиях их профессиональной подготовки как целостная системная единства диагностической, целевой, содержательной и процессуальной составляющих этого процесса. Показано, что стратегия комплексной программа социально-психологического сопровождения процесса формирования музыкальной культуры будущих учителей способами национального фольклора способствует результативности указанного процесса.

Ключевые слова: *музыкальная культура, будущие учителя, национальный фольклор, социально-психологические особенности формирования музыкальной культуры.*

Chorna N.V.

Social-psychological characteristics of future teachers' musical culture formation with national folklore

The article analyzes the strategy for a comprehensive program of social-psychological support for future teachers' musical culture formation by means of national folklore. The program aim is to develop musical outlook, musical competence, emotional sensitivity, respectful attitude to music, musical knowledge, the ability to interpret and adapt information about musical works for a diverse audience, the ability to assess one's own musical culture. The article shows that future teachers' music culture should be formed during their professional training, so the proposed program should be applies to this category of students as a comprehensive systematic set of diagnostic, target, content and procedural components. The proposed comprehensive program of social-psychological support and based on national folklore contributes to the effectiveness of future teachers' musical culture formation.

Key words: *musical culture, future teachers, national folklore, socio-psychological features of musical culture formation*